

mindegy, de megvan a pontos könyvelésem, négyszáz darabot tudok óránként, így meg, hogy nem veszem le az ezüstpapírt, négyszázhetvenet. Állnak sorban, mint a dominó, rájuk irányítom az állólámpát, Tihanyból lehet ilyen a kilátás napos időben, legalább az öreg Jenő úgy mondja. Porzik a fény a vízen, mint a halpikkely. Csak meglököm az elsőt, és hullámszik az egész.

És etetem a macskáimat. Van egy, Gizella, százhet kiló, ötvenhárom magas. Cirmos. Abból lesz valami. Megezik tíz kiló margarint, ezt az olcsóbbat. Napi két órán át rágatok vele, van ilyen csehszlovák gumitégla, főleg azt. De a Balaton-szeletre csak fúj. Néha elgondolkodom, lesz-e még, aki ezeket az újakat elviszi tanulmányi sétára az Édesárugyárba? A Lajoska, pedig már kitanult vadász, rá se bír nézni a macskákra. Összeszorítja a fogát, szót se szól, szellőztet, hoz vadbelsőséget, csipkebogyót. Nem nagyon szeretem, ha jön, félünk tőle. A Gizella meg engem nem szeret, ahogy gyarapszik, úgy nem. Muszáj voltam rácsot csináltatni közénk, harap. Én meg nem akarom a húsrá kapadni, ráér pár év múlva, ifjkorában. Hiszen én is a zsiradékkal kezdtem, annó. Ne sietess, Gizike, mondom neki, előbb meg kell érni szorgosan, te erre, én arra, de hát hiába. Nagy csacsi a kicsike.

NOVELLAPÁLYÁZAT

Békés Pál

BOR

Kardos G. Györgynek

– Hova mentek el a tíz kicsi zsidók?

Kalog kis híján félrenyelt. De azért nem vette el szájától az otromba, vastag falú poharat, itta tovább a savanykás kövidinkaféleséget rendületlenül, s úgy látszott, semmi meg nem gátolhatja abban, hogy fenékgig ürítse. Végül megállt mégis – legalább három kortyval azután, hogy a suta kérdés föllebbent az ócska szálloda halljának poros levegőjébe –, és a pohár az asztalka repedt üveglapjára koccant. Fölé hajolt, s bandzsítva lesett a mélyére – még egyharmadáig telve volt. Tekintetét nem emelte az előtte állóra, a kocsmai ivóalkalmatosság szinte átlátszatlan, vastag, bordázott falát nézte még mindig, s kissé odébb tolta az asztalon, mintha valami okból igen fontosnak tartaná, hogy éppen a széles repedésen álljon, melyben fölgyülemlett a városkára folyamatosan szitáló cementpor. Múltak a másodpercek, rövidesen élet vették a kérdésnek, és tompították a meglepetést, amit a magyar szó keltett benne. – A világvégi szerb határvároskában három világnyelv bizonyult hiábavalónak, a németet és az orosz enyhe roszszallás fogadta, az angolt barátságos vállvonogatás; szerencsére Kalog emlékezett néhány szerb szóra, s a lényeg tisztázásához elég volt ennyi is.

A hibás magyar mondat meghökkentette és megmagyarázhatatlan, rossz közérzettel töltötte el. Szerette volna, ha téved, rosszul hall, ha az izzó július keltette hallucinációnak, eltévedt délibábnak hihetné az asztala előtt görbedő szikár férfit, aki még mindig kérdőn nézett rá. Képtelen látványt nyújtott kék kockás zakójában, kitérdelt, buggyos kordnadrágjában és a foszló bőrsaruban. A szedett-vedett ruhadarabok olyan benyomást keltettek, mintha viselőjüket is csak véletlenszerűen hajították volna az alkalmi vásáron beszerzett kusza holmihalmaz tetejére: na, itt van még ez, ráadásnak.

Kalog újra megfogta a poharat: leghelyesebb, ha befejezi, és más kiüssza a helyi kövidinkamutáció maradékát, talán eltűnik a hallból ez a határ menti fata morgana. Amúgy is késő már; végzett ezzel a várossal, végzett az egésszel, mindjárt indul a buszhoz; istenem, milyen fölösleges volt idejönni.

Az ital félúton járt az asztal és a szája közt, amikor a sípoló hang újra megszólalt:

– Hova mentek el a tíz kicsi zsidók?

Kalog ezúttal nyomban a repedésre állította a poharat.

– Honnan tudja, hogy magyar vagyok?

– Mondta Milan. Recepció.

Kalog ültében hátrafordult a porta felé, a kövér, tányérsapkás férfit kereste, akivel háromnapos itt-tartózkodása alatt tiszteletteljesen bólingattak egymásnak; egyszóval Milannak hívják. De a pult mögött nem ült senki, csak a zsiros tapintású alumíniumkulcsok izzadtak a fatáblán, meg néhány légy döngöcsélt egy zsírpapír göngyöleg – nyilván Milan uzsonnája – fölött. Van esze, hogy nem a szállodának túlulált vasbeton és üvegbódé lehangoló konyháján eszik.

– Tehát Milan – mondta Kalog, mintha fontos ismeret birtokába jutott volna, amit helyénvaló elismételni és az emlékezetbe vésni. Amúgy hálával tartozott a tányérsapkásnak: ő javasolta a helyi természetű filléres kövidinkaalfajt, melynek csípősen savanykás íze túrhetővé tette egész túrhetően itt-tartózkodását. Kalog orvosi rendelőnyre ivott – legalábbis ezzel áltatta magát. Körülbelül tíz évvel ezelőtt azt a tanácsot kapta, hogy kínzó savhiányát étkezések előtt egy-egy fehér fröccsel enyhítse, s a gyógykezelés hatásosnak bizonyult. Talán túlságosan is. Kalog mostanában napi másfél, két liternél tartott, de szigorúan fröccs formájában vette magához a gyógyírt, és a kövidinkát csak nagy néha váltotta ezerjóra és még ritkábban vörös kadarkára.

– Én itt taxis. Kiviszlek magát állomásra. Ahonnan més busz.

– Ezt is Milan mondta?

– Milan. Recepció. Mond mindent.

Kalog úgy döntött, most már néh hagyja zavartatni magát. Szinte fenyegetően ragadta meg a poharat, és kiitta fenéig. A taxis türelmesen várakozva, szolgálatkész görbedéssel állt mellette. Kalog szusszanva eresztette a repedésre a poharat, és elégedetten gondolt arra, hogy még három üveget rejt a lábánál heverő sporttáska; a tengerparton ilyen olcsó lórét nem talál.

– Kimegyek gyalog – mondta. – Közel az állomás. Nincs is pénzem taxira.

– Azért jöttem, viszlek magát. Nem pénzért. Csak te mondja meg, hova mentek el a tíz kicsi zsidók!

– Miért kicsi? – csattant fel Kalog. Maga is meglepődött hirtelen indulatán. – Mi az, hogy kicsi?

A taxis tiszteletteljesen görbedő testtartása nem változott.

– Kicsik volt. Nálam laktak három napok, beszéltek magyar, szöktek láger. Már a végén. Mind kicsi.

– Biztosan volt köztük magas is.

– Nem – kötötte az ebet a karóhoz a taxis. – Mind kicsi. Hova mentek el?

Kalog szinte ráförmedt.

– Honnan tudjam?

– Te is láger.

– Milan mondta, mi? – Szinte vicsorgott.

– Milan – bólintott a taxis. – Hova mentek? Te biztos tudja. Te ismer egyik a másikat.

– Ötvezren voltunk.

Zörömbölés támadt a portáspultnál. Milan a zsírpapírt bontogatta. Kalog nehézkesen fölállt a kényelmetlen, túlságosan mély fotelból, hasa előbuggyant az ingből. Nagy testű ember volt, fiatalkorában szálas, és valaha legendásnak mondott erejéből még a hatvanon jócskán túl is maradt annyi, hogy nem kellett fitogtatnia, pusztán megjelenése tiszteletet parancsolt. Korán kopaszodó alkat volt, de hajának java része még azt a rövid időt sem várta ki, amit a gének parancsa szerint a fején kellett volna töltenie, a vitaminhiány itt marasztalta a környező hegyekben, kis híján ötven évvel ezelőtt, tucatnyi fogával együtt – azóta bajmóldott különféle protézisekkel. A zsebébe nyúlt, és előkotorta a számozott falapkával fölszerszámozott szobakulcsot – nem esett nehezére megválni tőle. A pulthoz lépett, és a zsírpapír mellé tette. Milan sietősen igyekezett legyűrni a falatot, hogy ne tele szájjal kelljen megszólalnia, s míg küzdött, Kalognak volt ideje végiggondolni, tegyen-e valami csípős megjegyzést – persze hogyan is tehetné, amikor a portás pusztán a tüzszavas idegenforgalmi minimumot nyögdeli idegen nyelveken, és szerbül is csak makog, mivel albán.

Milan verejtékezve gyűrte le az ételt, s szinte fölsóhajtott: – Auf Wiedersehen.

– Auf Wiedersehen.

Hátat fordított, és visszament az asztalhoz. A taxis moccanatlanul, görnyedten várakozott a képtelen kék kockás zakóban, a buggyos nadrágban és a foszló saruban.

– Én partizán – mondta várakozatlanul. Fölemelte a kezét, mutatóját pisztolycsőformán meresztette: – Puff-puff.

Kalog szája kajánra ferdült, az arcán gúny.

– Partizán az egész világ, és partizán benne minden férfi és nő.

– Mit? – a taxis leeresztette a kezét.

– Vicc.

A taxis bólintott: – Vicc.

Kalog a táskát nézte – nehéz lesz a három üveggel meg a többi holmival. Elég messze a buszállomás. Tizenegy óra út, míg visszajut a tengerpartra, a bungalóba, ahol Ilona várja. Nem kellett volna eljönni. Vagy legalább Ilonával együtt – ajánlkozott, bár nem túl meggyőzően.

A taxis megragadta a táska fülét.

– Viszem.

Nyögve emelte, és a kijárat felé fordult.

Kalog erőlen ültakozásba fogott, azután elhallgatott. Miért is ne.

A főbejárathoz vezető széles lépcsősoron kegyetlenül tűzött a nap. Tombolt a július, kétoldalt a beton virágtartókban elsárgult gatz zörgetett a forró szél. A lépcsősor tövében autó állt, méregzöld, ómódi, de láthatóan nagy gonddal rendben tartott Zastava. A taxis a hátsó ülésre szuszakolta a táskát, azután bizonytalanul megállt, mint akinek hirtelen eszébe jutott még valami sürgős elintézendő.

– Kimegyek toalett – mondta. – Azután busz. – Nem indult, összeráncolta a szemöldökét, majd földerült, hogy meglelte a keresett szót, és bizalmasan, szinte sűgva tette

hozzá: – Vese. – És bólogatva visszament a szállodába, fel a lépcsősoron; a foszló saru surrogott a betonon.

Kalog a méregzöld taxi mellett ácsorgott, és nézte a főutcát. Micsoda vidék. A semmilyen bányászházak sorát itt-ott semmilyen házigyári kockák szakították meg; valami elvetélt, félúton legyintve abbahagyott modernizálási próbálkozás nyomta rá bélyegét az egész városkára. Az égből szürke por szitált, a közeli cementgyár kéményei okádták, szürkésfehér volt minden, a száraz fű és a ritkásan ültetett fák levele. Az az érzése támadt: már csak egy gyors zápor hiányzik, az esőcseppek nem lemosnák, megüszítanák a vidéket, hanem a víz és cement találkozásából beton születne, s egységes betonpáncél fődne mindent.

Nem emlékezett semmire.

Amikor hirtelen elhatározással félbeszakította a tengerparti nyaralást, nem tudta pontosan, mit keres. Az olcsó üdülőhely turistahivatalában a vörös körmű, melirozott hajú belgrádi egyetemista fölhúzta gondosan kiszedett szemöldökét. – Rusovac? – Kikereste a térképen. – Rusovac. – Telefonon jegyet rendelt, s míg a kapcsolásra várt, azt kérdezte: – Mi van ott?

Már semmi. Valaha egy kisebb kényszermunkatábor állt a környékén. Az egész Anyaszerbiát – akkortájt hallotta így emlegetni a vidéket – behálózó lágerrendszer egyik jellegtelen fióktézménye. Épp, mint a többi; hevenyészett, mellékes barakkok egy mellékes településen, a bolgár határon. De Kalog nem találta a dombhajlatot, amire emlékezni vélt. Annak idején a rusovaci viskók lakóinak többsége a szomszédos rézbányában dolgozott. Lényegtelen volt az is, a távolabbi nagy kitermelőhelyek egyik esetleges nyúlványa. De a dombot sem találta, amelynek oldalában napra nap robbantak a töltetek, és a szabad bányászok meg a kereulegények őrizte munkaszolgálatosok ugyanolyan rabszolgaörnyedéssel cipelték a szilánkokra hasadt kékes köveket. A domb megszűnt. Elfogyott. Ha volt egyáltalán. És Kalog senkit sem talált, akitől akár csak megkérdezhetne volna: tud-e valamit a táborról. Néhány idősebb embert megszólított az utcán, de hiába. Nem értették, a vállukat vonogatták. Egy öreg férfi a láger szó hallatán hosszan nézte, azután szó nélkül otthagya. Milan, a portás csak széttárta a karját. Alig tíz éve érkezett egy koszovói albán kisvárosból. Azt azért elmakogta: úgy hallotta, a régi lakosok többsége átment a határon, mert sok volt köztük a bolgár, és oda húztak, a mostaniak java része meg a háború után jött, amikor a cementgyárat építették.

Kalog egyébként gyakran fordult meg Jugoszláviában. De errefelé soha. Néhány hivatalos út, még üzletkötő korából, amikor magyar textilt próbált eladni, többnyire hiába, egy filatéliai kongresszus még abból az időből, amikor a szövetség elnökhelyetese volt, és feltucatnyi nyaralás a tengerparton, mindig ugyanott, a Kotori-öbölben. Soha nem kísértette meg, hogy visszatérjen Rusovacba. De nem is borzadt a gondolattól, mint mások, akik hasonlóan mentek keresztül, és messzire elkerülték még az országot is, ahová annak idején elhurcolták őket.

A barakkélet rettenetes volt, mégsem látszott sokkal elviselhetetlenebbnek, mint a rusovaci bányászok mindennapjai. És tizennyolc évesen sok mindent elvisel az ember. A végjátékot így is csak pengeélen élte túl – mint mindazok, akik mesélhetnek róla. A Balkán-szerte kóborló, lesóványodott, szabadult rabok és hadifoglyok, szökött katonák, titóista osztagok, menekülő usztasák és csetnikiek, átvonuló albán és bolgár partizánegységek kavalkádja, az utolsó pillanatban életben maradtak és az utolsó utáni pillanatban agyonlőttek karneválja mint egyetlen összemosódó haláltánc maradt meg

benne. Csak egy-egy apró részlet emelkedett ki a körvonalazatlan káoszából. De a lényegből – ha volt egyáltalán lényeg – nem maradt meg semmi. Csak anekdoták. Kezre csiszolt történetek. Líraiak vagy borzongatók – és feltétlenül jól előadhatók. Könnyedén fölmutathatók: ím, ezen mentem keresztül. Társaságban, eszpresszóban vagy kocsmában a hely szellemének és a beszélgetőpartner alkatának megfelelően találhatók, mint az élmény egészét hitelesen tükröző morzsák, melyek mögött tengernyi megszenvedett emlék áll. De nem állt mögöttük semmi. Nem azért, mert Kalog nem szenvedett. Hanem mert nem emlékezett. Lassanként kikopott a történetek háttéréből, hogy mi volt az *egész*, mi volt a *dolog maga*. Anekdotasorrá csiszolódtól Rusovac, a bánya, a láger, a haláltánc, csattanós történetek látványos füzérévé. Az öt évtized ki-munkálta sztorik mögül elpárologtak a vitaminhiánytól lelassult agyvelőben kerengő gondolatok, szertefoszlottak az ólmos lődörgés és várakozás semmitmondó hónapjai, elszívárgott a két évre való hétköznap, melyekre csak futtában akasztja oda az elbeszélő a semmitmondó jelzőt: rettenetes.

Kalog nem tudta, miért ébredt föl benne hirtelen a vágy, hogy megnézzé Rusovacot. Jól megvolt a történeteivel. Akadtak köztük szépek, fölemelők is. Meg groteszk akasztófahumorról előadhatók. Mindenféle. Néhány hónapja sor került az egyikre, mely a végjátékról szólt.

Vérhassal tántorgott a hegyekben, egy isten tudja hogyan verbuválódott csoporttal, melyben szicíliai parasztok alkották a többséget – német fogságból szabadult olasz hadifoglyok –, meg bolgár halászok Várna mellől, és horvátországi szombatosok. De volt köztük tucatnyi magyar is, javarészt zsidók – a környező légerek felszabadított rabjai –, kisebbrészt katonaszökevények; lehet, hogy fegyverét elhajított keretlegény is botladozott köztük. Tetves volt mindenki, a többség vérhastól görnyedt. Az egyik magyar éppen meghalt. Egyedül feküdt a földön, valami erdei tisztáson. Valaki száraz ágakat kotort a feje alá párnának, de azután otthagya. Kalog mellé rogyott, ülni is alig bírt, de azért odafordult hozzá, hátha tud még segíteni. A haldokló az eget nézte, a szeme szürke volt, mint a felhők odafönt. A szája mozgott. Ő azt hitte, kérni akar valamit, vagy üzenne valakinek, és közelhajolt. A fülét egészen a szájához kellett vinnie, hogy megértse a töredezett szavakat. A haldokló pedig azt mondta: – Azért voltak szép dolgok is. – És azután már semmit.

Így mesélte Kalog. Százszor mondta el; hatott mindig. De most, az utolsó alkalommal egyszerre földeregett benne, és többé nem hagyta nyugodni az, amit tudott mindig is: a haldokló nem mondott semmit. Nem volt már ereje. Remegett az ajka, és keszekusza hangok sísoltak elő tüdejéből. És ő nem hajolt közel, mert nem volt miért, és addigra már takarékoskodnia kellett minden mozdulattal. És nem azért rogyott mellé, mert segíteni akart, hanem mert amikor betámolygott a tisztásra, ott volt a legközelebbi üres hely. És a haldokló utolsó mondatát ő gondolta, és nem is akkor, hanem korábban, és nem egyszer, hanem gyakran: bátorítani igyekezett magát. Persze lehetséges, hogy éppen akkor is ezt gondolta. De az az ember már nem tudott megszólalni. Persze semmi jelentősége: mondhatta is akár. De nem mondta. Hörgött és meghalt. De úgy nincs történet.

Képtelen volt számot adni arról, miért éppen ekkor merült föl benne: újra el kell mennie Rusovacra. Ésszerű magyarázatot nem talált. Mind gyakrabban gondolt a lágerre. Igyekezett felidézni. És hiába. Minduntalan a saját anekdotái ötlöttek föl benne. S a kétely: igazak-e. Vagy éppoly megfoghatatlanul hamisak, mint a haldoklóról szóló történet. O maga gyúrta-formálta kerekre valamennyit, de már nem tudta föl-

idézni: miből dolgozott. Már nem emlékezett, miféle valóságból emelte ki csattanós történeteinek elemeit, s hogyan csúsztotta össze őket. Az idő múlásával az alkotórészek oly tökéletesen összeforrtak, hogy maga sem tudta fölfejtetni a varratokat. A haldoklóról szóló történet kivételnek számított. A láger eltűnt a maga faragta anekdoták mögött.

És nem bukkant elő most sem. Rossz közérzetnél egyebet nem fog hagyni benne a három nap. Egyetlen kapaszkodóra, egyetlen ismerős szögletre sem lelt, csak saját túlcsiszolt történetei zörömböltek benne tovább szakadatlanul, mondatról mondatra úgy, ahogyan elő szokta adni; az egyik véget ért, s már kezdődött a másik.

– Viszlek magát.

Kalog nem is hallotta a sarusurrogást. A taxis megkerülte, és kitérte a kocsiját. Bebecmergett az első ülésre, és elakadt a lélegzete: odabent izzott a levegő.

– Mikor megyünk, jobb – lihegte a taxis, és indított.

A Zastava a járdáról az úttestre zötytyent, a kerekek nyomán cementpor lebbent a levegőbe. Az ablakokat letekerték, rövidesen elviselhetőbb lett a hőmérséklet. Némán haladtak végig a városban, mely lakatlannak tűnt a júliusi délből. Remegett a levegő a betonkockák és a romladozó régi épületek fölött, sivár és taszító volt a hársor; nem állt össze utcává.

Néhány percig tartott az egész, már a bekötőn jártak, mely a főútba torkollt: a keresztelődésben volt a buszmegálló. A taxi egy fa árnyékába gördült, mindketten kiszálltak. Kalog a táskájáért nyúlt, de a taxis nem engedte, kinyitotta a Zastava ajtaját, és maga emelte ki; a motorházra állította. Odabent megcsörrent a három üveg.

– Hát köszönöm. És persze ki is fizetem...

– Nem pénz – emelte kezét a taxis tiltakozón.

– Akkor még egyszer köszönöm.

Csönd lett.

– Megvárom busz én is.

– Fölösleges... – tiltakozott Kalog. – Biztosan dolga van.

– Nincs.

A csönd még hosszabbra nyúlt.

Kalog körülnézett, hátha éppen itt, hátha az utolsó pillanatban, hátha valamilyen részlet, ami eddig elkerülte a figyelmét... De semmi.

– Hova mentek el a tíz kicsi zsidók?

Kalog dühösen bámult az idélen kék kockás zakó gombjaira, hogy ne kelljen a szikár arcba néznie, és ne sértse meg ezt az embert; végül is segítségére volt.

– Mondtam már, fogalmam sincs. – Most kezdett verejtékezni. – Honnan tud magyarul?

– Születtem Novi Sad. Sok magyar. Aztán háború, én partizán. Háború végén itt, Rusovac. Rokonok háza. Jött tíz kicsi zsidók. Bújtak három napok, elmentek. Hova?

– Nem tudom.

A buszt leste, jön-e már.

A taxis meg le nem vette róla a szemét, úgy kapaszkodott belé a tekintetével, mintha az élete függne a választól.

Kalog felsóhajtott.

– Biztosan tud valamit a légerről. Hogy hol állt.

A taxis sajnálkozva tárta szét a karját.

– Itt lakott akkor is!

– Csak rokonok háza miatt háború végén. Aztán visszamentem Novi Sad. És csak nemrég ide. Mert örököltem rokonok háza. Én tíz kicsi zsidókat tudom. Csak azt. Holvá elmentek?

– Honnan tudnám!? – ordított rá hirtelen elvörösödve Kalog. – Honnan a jóistenből!?

A taxis rendületlenül bámult rá, éppolyan bután kérdő tekintettel, mint az imént, akárha nem hallotta volna a dühkitörést.

– Ki tudja akkor? – kérdezte.

Kalog fújtatva nyelte dühét. Az inge kezdett átnedvesedni. Elfordult, és újra az útkanyart leste: hol van már az a busz.

– Csak jönnek, és elmennek, és senki se tudja? Azt gondoltam, te biztosan. Azért mentem hotel.

A busz még mindig sehol, Kalog a tájat nézte, a cementportól szürke növényzetet, az elhordott domb helyét, a semmilyen országutat, az ostobán közönyös vidéket, és kiszáradt a szája. A kövidinkára gondolt, a három üvegre. Föl kéne bontani az egyiket, jó savanykás, ez itt az egyetlen jó dolog.

Csend volt, hosszú, feszengető.

– No mi van – szólalt meg egy idő múltán Kalog. – Miért nem mond valamit?

A taxis vállat vont, hangjában ha nem is sértettség, de valami keménység csengett.

– Én téged nem zavarja.

– Nézze, én nem azért... – kezdte Kalog, azután elakadt.

Némán álltak a fa árnyékában; elnéztek egymás mellett. Leheletnyi szél támadt, cementpor kavargott köröttük, majd leülepedett ismét, és nem változott semmi.

Megváltás volt, amikor a néptelen országút kanyarulatában föltűnt a busz. Kalog megragadta a táska fülét, és leemelte a Zastava motorházáról.

– Még egyszer nagyon köszönöm, hogy kihozott.

A taxis nem felelt.

– Igazán köszönöm – próbálkozott újra, azután hallotta, ahogy a háta mögött fékez a busz, és nyílik az ajtó.

Föllélegezve lépett a hágsóóra, a sofőr kezelte a jegyét, és ő botladozva indult a tömött kocsni belsejébe. A táska minduntalan az ülésekhez ütődött, és a három üveg meg-megcsörrent. Egyetlen szabad hely maradt, egy tetőtől talpig feketébe bagyulált, pókhálóránccos öregasszony mellett. Lezöttyent. Az öregasszony hagymaszagot árasztott. Kinézett az ablakon: a taxis a méregzöld Zastava mellett állt az elhagyott keresztződésben – ha lehet, még idélenebbül festett a kék kockás zakóban, a buggyos nadrágban és a foszló saruban –, és rendületlenül bámulta az ablaküvegen keresztül. A szája mozdult; csak egy valamit kérdezhetett.

– Nem tudom – mondta fennhangon Kalog.

Izzadó arcok fordultak felé.

– Nem tudom!!

Az utasok még nézték néhány pillanatig, azután, hogy elhallgatott, elfordultak tőle.

A busz nekivágott a cementtájnak. Kalog igyekezett uralkodni magán. De a szemén bizonyára látszott valami, mert a feketébe bagyulált öregasszony hagymaszag hullámot küldve felé azt mondta: – No, drága, no. – És megveregette a karját.

Akkor előrebukott, s az előtte lévő ülés hátának támasztotta homlokát. Halkan és gyorsan sírt.